

جایگاه امنیت دینی در روابط زن و شوهر

مهدیه کدخدا نجف آبادی^۱

چکیده

امنیت دینی یکی از عناصر کلیدی در شکل‌گیری و پایداری روابط خانوادگی به ویژه در رابطه زناشویی است. ایجاد احساس امنیت در این روابط نه تنها موجب آرامش روانی طرفین می‌شود، بلکه تأثیر مستقیمی بر کیفیت زندگی مشترک و تعاملات خانوادگی دارد. با توجه به چالش‌های مختلفی که در دنیای امروز خانواده‌ها را تهدید می‌کند و بسیاری از نقش امنیت دینی در روابط زوجین اطلاع ندارد، ضرورت ایجاد شده است تا با جمع‌آوری کتابخانه‌ای اطلاعات و پردازش توصیفی تحلیلی آن به جایگاه امنیت دینی در روابط زن و شوهر پرداخته شود؛ چراکه هدف از نگارش این پژوهش تبیین و آشنا ساختن مخاطبان یا جایگاه درونی و بیرونی امنیت دینی در روابط زوجین است. امنیت دینی در ابتدا بر رفتار فردی زوجین اثرگذار است و سبب خودمهارگری، تقویت ایمان و معنویت و گرایش به اعمال صالح می‌شود و سپس بر روابط زوجین اثر گذار بوده و عامل تمکین، تواضع و فروتنی، احترام و عدم یاس و ناامیدی است.

کلید واژه: امنیت، امنیت دینی، خانواده

مقدمه

امنیت دینی، ریشه در ایمان و باورهای قلبی دارد؛ در حقیقت، به معنای مصون ماندن عقاید و اعتقادات شخصی از هرگونه حمله و تزلزل است. این امنیت، سنگ بنای روابط صمیمانه و پایدار در خانواده، به خصوص بین زن و شوهر، محسوب می‌شود. باورهای مشترک دینی، همانند ریشه‌های محکم، پیوند عمیقی بین اعضای خانواده برقرار کرده، و باعث آرامش، ثبات و شادابی در زندگی مشترک می‌گردد. اما در دنیای امروز، گاه به دلیل غفلت از نقش اساسی امنیت دینی، شاهد چالش‌ها و دشواری‌های فراوانی در روابط زوجین هستیم. فقدان امنیت در این عرصه، مانند سایه‌ای سنگین، آرامش و اعتماد را از زندگی مشترک سلب می‌کند. به همین سبب، این پژوهش با هدف بررسی جایگاه و اهمیت امنیت دینی در روابط زن و شوهر صورت گرفته است؛ چرا که متأسفانه تحقیقات گسترده‌ای در این حوزه، به‌ویژه در بستر جامعه امروزی، تاکنون صورت نگرفته است، اگرچه آثاری در این زمینه وجود دارد که می‌تواند مبنای تحقیق قرار گیرد از جمله:

مریم واعظی و محمد باقر کجیاف مقاله‌ای با عنوان (تاثیر دین و سلامت روانی) در سال ۱۳۸۸ در مجله تازه‌های روان درمانی منتشر کردند در این مقاله به تاثیر دین در سلامت روان پرداخته شده و سخنی از تاثیر سلامت معنوی در تربیت به میان نیامده است که وجه تمایز با مقاله حاضر است.

زاهد هاشمیان فرد کتاب امنیت در اسلام را در انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی در سال ۱۳۹۱ منتشر کرده‌اند. در این کتاب به طرح مباحث کلی پیرامون اقسام امنیت پرداخته شده است.

مریم واعظی و محمد باقر کجیاف مقاله‌ای با عنوان (تاثیر دین و سلامت روانی) در سال ۱۳۸۸ در مجله تازه‌های روان درمانی منتشر کردند در این مقاله به تاثیر دین در سلامت روان پرداخته شده است.

همانطور که ملاحظه شد در آثار فوق و سایر آثار موجود به جایگاه امنیت دینی در روابط زوجین پرداخته نشد است لذا پژوهش حاضر اثری متمایز به شمار می‌آید که پس از بیان جایگاه درونی و بیرونی امنیت دینی، به سوال اصلی پژوهش جایگاه امنیت دینی در رابطه‌ی زن و شوهر چیست پاسخ داده است.

۱. مفهوم شناسی

با توجه به اینکه شناخت واژگان در هر تحقیق باعث روشن شدن مبحث ارائه شده می‌شود به معرفی برخی از واژگان پرداخته شده است:

۱-۱. امنیت

امنیت مصدر جعلی از ریشه (امن) به معنای در امان بودن، ایمنی و آسودگی می‌باشد. راغب در کتاب مفردات امن و امنیت را در اصل به معنای آرامش نفس و از بین رفتن ترس دانسته است؛ و نیز عبارت است از رهایی از خطر و ناراحتی و نیز تدابیری که برای حفاظت در برابر جاسوسی، حمله و تهاجم، دزدی و نظایر آن اتخاذ می‌شود.^۲

۱-۲. دین

واژه دین در فرهنگ لغات، مترادف با کلماتی چون: حکم و قضا، رسم و عادت، شریعت و مذهب، همبستگی و غیر آن آمده است. در کاربردهای قرآنی نیز به معانی زیادی از جمله: جزا، حساب، قانون، شریعت، طاعت و بندگی، تسلیم و انقیاد، اسلام، روش و رویه، توحید و خداپرستی آمده است.^۴

دین معنای اصطلاحی متفاوتی دارد که به شرح زیر می‌باشد:

۱_ دین، مجموعه‌ای از برنامه‌های عملی هماهنگ با نوعی جهان بینی است که انسان برای رسیدن به سعادت خود، آن را وضع می‌کند و یا از دیگران می‌پذیرد.^۵

۲_ دین، عبارت است از مجموع عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسانها می‌باشد، گاهی همه این مجموعه حق و گاهی همه آن باطل و زمانی مخلوطی از حق و باطل است.^۶

۱. راغب اصفهانی، معجم مفردات الفاظ، قرآن، ص ۲۵

۲. حافظ نیا، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، ص ۳۲۶

۳. دهخدا، لغت نامه، ج ۵، ص ۵۷۲.

۴. طریحی، مجمع البحرین، ص ۷۷.

۳_ دین، در اصطلاح به معنای اعتقاد به آفریننده‌ای برای جهان و انسان و دستورهای عملی متناسب با این عقاید است.^۱

با توجه به اطلاعات ارائه شده، می‌توان امنیت دینی را به این صورت تعریف کرد: امنیت دینی، با توجه به مفهوم لغوی امنیت به معنای آرامش و رهایی از ترس و خطر، و با در نظر گرفتن دین به عنوان مجموعه‌ای از اعتقادات، اخلاق، قوانین و مقررات الهی یا بشری، عبارت است از احساس ایمنی و آسودگی خاطر در عمل به باورها و مناسک دینی، حفاظت از دین در برابر تهدیدات و آسیب‌ها، و ایجاد فضایی امن برای رشد و تعالی معنوی افراد است.

۲. جایگاه درون فردی امنیت دینی در روابط زوجین

۲-۱. خود مهارگری

خودمهارگری به ظرفیت فرد برای غلبه کردن بر تکانه‌های غیر قابل پذیرش و نامطلوب و بازداری از آنها، نظم دادن به رفتارها، تفکرات و هیجانات درونی اشاره دارد. خود مهارگری به منزله‌ی یکی از مهارت می‌تواند میزان موفقیت در زندگی را تعیین کند و با سلامت روانی، ابراز متناسب نیازها و احساسات روابط بین فردی مثبت و سازگاری روان شناختی رابطه‌ی مثبت و معناداری دارد.^۳

از منظر اسلام خود مهارگری در برابر کشش‌ها و لذت‌های آنی که مانع از رسیدن انسان به اهداف و ارزشهای والا می‌شوند اهمیت به سزایی دارد. سازه‌ی خود مهارگری در آموزه‌های اسلامی از دو مؤلفه‌ی «شناختی» و «بازدارندگی» تشکیل شده است.^۴

الف) مؤلفه‌های شناختی

دو مفهوم «معرفت نفس» و «فلاح و رستگاری» از مفاهیمی هستند که در حوزه‌ی شناختی قرار می‌گیرند. مراد از معرفت نفس این است که انسان، خود را از جهت داشتن استعدادهايش به جهت رسیدن به کمال لایق بشناسد و به فعالیت‌های خود شکل و جهت دهد. معرفت نفس منجر به معرفت الهی می‌شود؛ از این رو انسان برای رسیدن به قرب الهی و کمال حقیقی خود به

۱. مصباح یزدی، آموزش عقائد، ج ۱، ص ۲۸.

۲. شبیری، مهارت‌های حل تعارض برای همسران، ج ۱، ص ۲۰.

۳. دین، به عنوان مجموعه‌ای از اعتقادات، اخلاق، قوانین و مقررات الهی یا بشری، عبارت است از احساس ایمنی و آسودگی خاطر در عمل به باورها و مناسک دینی، حفاظت از دین در برابر تهدیدات و آسیب‌ها، و ایجاد فضایی امن برای رشد و تعالی معنوی افراد است.

خودسازی، مراقبه، محاسبه‌ی نفس و مهار خویشتن می‌پردازد. حاصل آن که معرفت نفس منجر به تقویت خودمهارگری می‌شود در نتیجه فرد در هنگامه‌ی مشکلات و تعارضات زناشویی با مهار نفس از برخوردهای پرخاشگرانه دست می‌کشد و روابط بین فردی مناسبی را انتخاب کند.^۱

ب. مؤلفه های بازدارنده

مفهوم «تقوا» در آیات قرآن کریم با عنصر اساسی مهار نفس و بازدارندگی آن از امور متعارض، معادل سازه‌ی خودمهارگری به شمار می‌آید. تقوا، در نقطه‌ی مقابل عدوان که تعدی بر حقوق حق‌های دیگران است قرار می‌گیرد.^۲ مجهز شدن به سلاح تقوا باعث می‌شود تا فرد در روابط خانوادگی و در مقابله با مشکلات شیوه‌ای کارآمد را انتخاب کند تا بر روابط زناشویی و خانوادگی آسیبی وارد نشود، در نتیجه تقواست که راه برون رفت از تنگناها و مشکلات زندگی فراهم می‌شود.

نکات بیان شده مبرهن است که یکی از عوامل زمینه ساز تعارض زوجین، «ضعف در تقوا و خودمهارگری» است که زمینه و بستر تعارض بین زوجین را فراهم می‌کند و تقویت آن سبب کاهش این تعارضات می‌شود. به طوری که مهارگری نفس و تقوا، در سایه توحید محوری معنا و شکلی جامع‌تر به خود می‌گیرد. هنگامی که زوجین بر اساس اصول توحیدی عمل می‌کنند، از خودخواهی، تکبر و نزاع‌های بی‌پایه دوری می‌جویند و در عوض، با انتخابی آگاهانه به سوی همدلی و همکاری حرکت می‌کنند. توحید محوری تأکید می‌کند که هر دو فرد وظیفه دارند در برابر خدا پاسخگو باشند و این مسئولیت مشترک، افراد را به داشتن نگرشی عمیق‌تر و معنادارتر نسبت به زندگی مشترک تشویق می‌کند.

امنیت دینی در یک رابطه، مهم‌ترین عامل برای نزدیکی به خداست. وقتی فردی در باورهای دینی‌اش مورد احترام قرار می‌گیرد و عقایدش مورد هجوم یا تمسخر قرار نمی‌گیرد، احساس امنیت می‌کند و می‌تواند با آرامش و تمرکز بیشتر به رشد معنوی خود بپردازد. این امنیت، زمینه را برای تقویت ایمان و تقرب به خدا فراهم می‌کند. همچنین، زمانی که همسر فرد در انجام عبادات او را یاری می‌کند، موجب تقویت اراده و خودمهارگری می‌شود. عدم مواجهه با محتوای مخرب که ممکن است به اعتقادات فرد آسیب برساند، نیز نقش مهمی در حفظ و تقویت ایمان

^۱. رفیعی هنر، نقش خود مهارگری اسلامی، خود نظارت‌گری و ادراک خود نظارت‌گری در پیش بینی سلامت

روانی، ص ۳۵

^۲. طباطبایی، المیزان، مترجم موسوی همدانی، ج ۵، ص ۲۶۶

به‌علاوه، امنیت دینی می‌تواند به ایجاد محیطی حمایتی و محبت‌آمیز در خانواده کمک کند. این محیط نه تنها به زوجین احساس تعلق و امنیت می‌دهد، بلکه به آن‌ها انگیزه می‌دهد تا به یکدیگر احترام بیشتری بگذارند. در چنین فضایی، زوجین فرزندان خود را نیز با ارزش‌های دینی و اخلاقی تربیت می‌کنند و این امر به نوبه خود موجب تقویت احترام و محبت در نسل‌های آینده می‌شود. در نهایت، احترام در روابط زناشویی تحت تأثیر امنیت دینی به شکل قابل توجهی تقویت می‌شود. این امر به دلیل وجود ارزش‌های مشترک، کاهش تعارضات، ارتقای مهارت‌های ارتباطی و ایجاد محیطی سالم و حمایت‌گر است. بنابراین، امنیت دینی به عنوان یک عامل کلیدی می‌تواند رابطه زوجین را در مسیری مثبت و با احترام متقابل شکل دهد.

۳-۴. عدم یأس و ناامیدی

امیدواری در نظام هستی از جایگاه خاصی برخوردار است و در آرامش بخشی و امید آفرینی زندگی انسان تأثیر شگرفی دارد. امیدواری به رستگاری و رسیدن به مطلوب و نجات یافتن از ناراحتی‌ها و غم و اندوه، گشایش رفتاری‌ها، و نصرت حق در غلبه بر باطل، هدایت از گمراهی‌ها به سوی نور، همه از برکات امید انسان در زندگی برای دستیابی به آرامش روح و روان و شادی همراه آن است. زوجینی که از امنیت معنوی برخوردار هستند، در زندگی به وعده‌های نصرت و یاری خدا در قرآن اعتقاد و ایمان دارد، پس در رفتاری‌ها خود را نمی‌بازد و احساس یأس نمی‌کند و می‌دانند که خداوند صلاح آن‌ها را بهتر می‌داند.^۱

چنین زوجینی در روابط زناشویی خود به خداوند متعال توکل و توسل دارند و از اصول و روش تربیتی دین مبین اسلام بهره می‌برند و همین امر موجب می‌شود که در امر همسررداری خود امیدوار باشند و این امید نیز به قابل انتقال است؛ چرا که هریک از زوجین از احساسات و عواطف دیگری تا حدودی اطلاع دارند و گویی این احساسات به آن‌ها نیز منتقل می‌شود. زوج با دیدن زوجه امیدوار و خوش بین، امید و خوش بینی را می‌آموزد و از یأس دور می‌شود. در نتیجه امید و خوش‌بینی آموخته شده، سبب موفقیت معنوی و مادی زوجین خواهد شد.^۲

خداوند در قرآن می‌فرماید: «الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ»^۳ اینها کسانی بودند که (بعضی از) مردم، به آنان گفتند: مردم، (لشکر دشمن) برای (حمله به) شما اجتماع کرده‌اند از آنها بترسید! اما این سخن، بر ایمانشان افزود و گفتند: خدا ما را کافی است و او بهترین حامی ماست»

۱. فروهی، توکل از منظر قرآن و احادیث، ص ۵۶

هر انسان در هر شرایطی حتی در لحظات جنگ با دشمن، می‌داند که قوی‌ترین اهرم در برابر تهدیدات دشمن، ایمان و توکل به خداست. پس مؤمن وقتی در گرداب بلا قرار می‌گیرد، توکل و اتصال خود را با خدا بیشتر می‌کند و به خداوند امید دارد و احساس یأس و ناامیدی به او دست نمی‌دهد و آرامش روح و روان خود را حفظ می‌کند.^۱

زوجین که از امنیت دینی برخوردار هستند می‌دانند که توکل بر خداوند و امید به او رمز غلبه بر مشکلات است و برای همین احساس یأس و ناامیدی نمی‌کنند.

امام صادق (علیه السلام) فرموده اند: «بَعَثَ اللَّهُ بِالنَّبِيِّ دَاوُدَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَحْيٍ إِذَا تَعَلَّقَ أَحَدُ عِبِيدِي بِي فَقَطُّ وَوُجِدَتْ نَيْتُهُ صَادِقَةً إِذَا كَانَتْ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَكُلُّ مَا فِيهِمَا ضِدَّهُ سَافَعُلُ سَبِيلَ لَهُ لِلْهُرُوبِ وَكُلَّ خَادِمٍ مِنْ عِبِيدِي يَتَشَبَّهُ بِغَيْرِي وَيَجِدُ هَذَا الْمَعْنَى فِي نَيْتِهِ سَافَعُلُ السَّمَاءِ مِنْ يَدِهِ وَأَحْدَثَ حُفْرَةً فِي الْأَرْضِ تَحْتَ قَدَمَيْهِ وَلَا يُهْمُنِي أَيْنَ يَمُوتُ بِخِداوند به حضرت داود علیه السلام وحی فرستاد: هرگاه بنده‌ای از بندگانم فقط به من متمسک شود و من نیت او را صادق بیابم، اگر آسمان و زمین و تمام آنچه در آنهاست، با او درافتند، برایش راه گریز قرار می‌دهم و هر بنده‌ای از بندگانم به کسی جز من متمسک شود و این معنا را در نیت او بیابم، اسباب آسمانی را از دست او قطع و زمین را زیر پایش سوراخ می‌کنم و برای من مهم نیست که در کجا هلاک شود»

باتوجه به آیات و روایات مذکور، زوجین متوکل و امیدوار به خدا، فقط بر خدا توکل دارند و تنها خدا را کافی می‌دانند و به همین دلیل امید خویش را نسبت به وی از دست نخواهند داد و هرگز احساس یأس و ناامیدی نمی‌کنند.

نتیجه

این پژوهش به بررسی جایگاه امنیت دینی در روابط زن و شوهر پرداخته است. در این راستا، ابتدا به بررسی ابعاد درون فردی امنیت دینی پرداخته شد که شامل تقویت ایمان، خودمهارگری و ترغیب به انجام کارهای شایسته است. تقویت ایمان به معنای ایجاد پشتوانه‌ای روحانی در رابطه است که باعث اعتماد به نفس و احساس آرامش در فرد می‌شود. خودمهارگری، به زن و شوهر کمک می‌کند تا در مواجهه با چالش‌ها، رفتارهای مناسب و منطقی را انتخاب کنند و از تصمیم‌گیری‌های اشتباه پرهیز نمایند. همچنین ترغیب به کارهای شایسته، موجب می‌شود که زوجین در پی تحقق اهداف مشترک و پیشرفت در زندگی مشترک باشند.

از سوی دیگر، جایگاه برون فردی امنیت دینی نیز باید مورد توجه قرار گیرد. این ابعاد شامل احترام، تمکین و عدم یأس است که همگی به تقویت روابط میان زن و شوهر کمک می‌کند. احترام به یکدیگر و تعاملات مبتنی بر عشق و توجه، نه تنها به افزایش صمیمیت کمک می‌کند بلکه موجب ایجاد فضایی از تواضع و فروتنی در زندگی زناشویی می‌گردد. در نتیجه، امنیت دینی به عنوان عاملی بنیادی در ایجاد و حفظ روابط زناشویی پایدار و موفق، بارز می‌شود و باعث می‌گردد که زوجین در مسیر مشترک خود با آرامش و اعتماد بیشتری قدم بردارند.

به طور کلی، این تحقیق نشان می‌دهد که امنیت دینی با ارائه مبانی محکم و ارزش‌های اخلاقی، می‌تواند به عنوان یک عنصر کلیدی در تقویت روابط زناشویی عمل کند و موجب بهبود کیفیت زندگی مشترک شود.

منابع

*قران کریم

- (۱) جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آینه معرفت، تهران، مرکز فرهنگی رجاء، ۱۳۷۲ ش
- (۲) جعفری نژاد، کامران، همکاران، مشاوره و روانشناسی خانواده، تهران: اندیشه ماندگار، چاپ پنجم، ۱۳۹۹ ه. ش.
- (۳) جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، بیروت: دار العلم للملایین، ۱۴۰۴ ه. ق.
- (۴) حافظ نیا، محمدرضا، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، تهران، نشر بابلی، اول: ۱۳۹۰
- (۵) حیدری، مجتبی، دینداری و رضایتمندی خانوادگی، تهران، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۶
- (۶) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران دانشگاه تهران، اول، ۱۳۷۷
- (۷) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، معجم مفردات الفاظ، قرآن، تهران مرتضوی، دوم: ۱۳۷۶.
- (۸) رفیعی هنر، حمید، روانشناسی مهار خویشتن با نگرش اسلامی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۹۶ ش
- (۹) شیر، زهره، مهارت حل تعارض برای همسران، تهران: اداره کل روابط عمومی سازمان بهزیستی کشور، چاپ اول، ۱۳۸۷ ش.
- (۱۰) طالقانی، سید محمود، پرتوی از قرآن، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم، ۱۳۶۲ ه. ش.
- (۱۱) طباطبائی، محمد حسین، شیعه در اسلام، تهران، دارالکتب اسلامی، بی تا.
- (۱۲) _____، المیزان، قم، دار الکتب، دهم، ۱۳۸۵ ش.
- (۱۳) طبرسی، علی بن حسن، مشکاه الانوار فی غرر الاخبار، مترجم: عبدالله محمدی، قم: دارالثقلین، ۱۳۷۹ ه. ش.
- (۱۴) طریحی، فخرالدین بن محمد علی، مجمع البحرین، ج ۲، تهران: مکتبه المرتضویه، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه. ش.
- (۱۵) فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم: مؤسسه دار الهجرة، ۱۴۰۹ ه. ق.
- (۱۶) فروهی، ناصر، سیدضیاءالدین علیانسیب، توکل از منظر قرآن و احادیث، تهران: رسالت یعقوبی، ۱۳۸۸ ه. ش.

- ۱۸) مجلسی، محمدباقر، بحارالأنوار الجامعه لدرر اخبار الأئمه الاطهار، بيروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ه. ش.
- ۱۹) محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم: مکتب الإعلام الإسلامی، ۱۳۶۷ ه. ش.
- ۲۰) مصباح یزدی، محمدتقی، آموزش عقائد، مرکز تحقیقات نور، ۱۳۹۱.

مقالات

- ۲۱) بهشتی، سهیلا، خانواده و کارکردهای مثبت آن در سخنان مقام معظم رهبری، مجله طبوبی، شماره ۲۴، آذر ۱۳۸۶.
- ۲۲) بیطرفان، فاطمه، سلامت معنوی از منظر قرآن و صحیفه سجادیه، معرفت دی، ۱۳۹۳، ش ۲۰۵
- ۲۳) دربانی، سیدعلی و اسلامی، فریدون و طباطبایی فر، سیدمهدی، نقش جهت گیری مذهبی، خود مهارگری و بخشودگی در پیش بینی رضایت زناشویی، فصلنامه سنجش و پژوهش در مشاوره و روانشناسی، شماره ۴، ۱۳۹۹
- ۲۴) رفیعی هنر، حمید، نقش خود مهارگری اسلامی، خود نظارتگری و ادراک خود نظارتگری در پیش بینی سلامت روانی، مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت، ۱۳۹۸
- ۲۵) صالحی، غلامرضا، همسر داری مطلوب؛ راه کارها و آسیب ها نشریه معرفت، ۱۳۸۵